

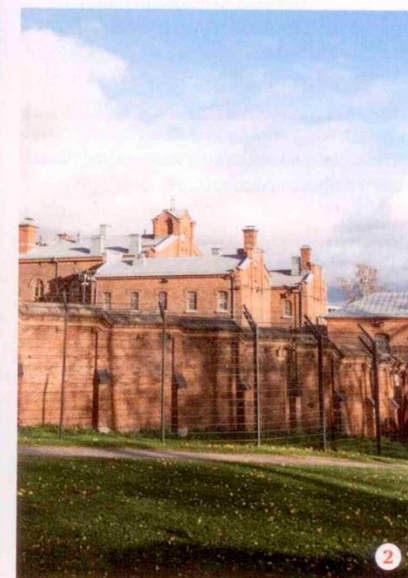
Martta & pahat pojat

Martat opettavat vangeille kuinka tehdään kotiruokaa ja siivotaan. Tavoitteena on helpottaa vankien arjesta selviämistä vapautumisen jälkeen.

1 Marttojen kotitalousneuvoja Hilka Huttunen opettaa vangeille ruoanlaittoa, kodinhoitoa ja järkevää taloudenpitoa. Hänen mielestään vankien kanssa työskentely on haastavaa, mutta palkitsevaa. Vangit ovat motivoituneita oppilaita.

2 Helsingin Sörkan suljetussa vankilassa istuu tuomiotaan lähes 300 vankia.

Marttojen kotitalousneuvoja Hilka Huttunen kävelee metallinpaljastimen läpi Sörkan vankilassa perjantai-iltapäivänä. Laite päästää hänet läpi hälyttämättä.

Hilka Huttunen on jättänyt käsilaukkunsa, kännykkänsä ja muut henkilökohtaiset tavaran- sa lukittavaan lokeroon. Ainoa mukana oleva esine on vankilan turvahakulaite, jolla voi hälyttää tarvittaessa apua.

Tosin laitetta ei ole tähän mennessä tarvittu. Hilka Huttusella on kokemusta jo 55 kurssin vetämisestä vangeille.

- Kerran vangit itekin kysyivät minulta, että eikö sinua pelota täällä. Vastasin, että ei tippaakaan. Vankilassa on turvallisempaa kuin muurien ulkopuolella. Onhan täällä vartijat ja vangeilla on niin kutsutusti lääkitys kohdallaan. Heistä pide- »

ILMIÖ

- ① Hilikka Huttusen mielestä vankilassa kurssien pitäminen ei ole yhtään pelottavaa. Turvajärjestelyt ovat tiukat.
- ② Päihdeettömällä osastolla vangit pyykkäävät itse.
- ③ Viimeisen kurssikerran kunniaksi valmistettavat lihakäärleet paistuvat pannulla.
- ④ Vankilassa ei pärjää ilman huumoria. Hilikka Huttunen on tottunut heittämään ronskia läppää kurssilaisten, tässä Diman kanssa.

tään huolta päin vastoin kuin monista kadulla seilaavista päihdeongelmaisista.

ARJEN TAIDOT HALTUUN

Marttojen jalkautuminen vankiloihin sai alkunsa vuonna 2011, kun Rikosseuraamuslaitos otti yhteyttä Marttaliittoon ja tiedusteli heiltä mahdollisuutta tulla pitämään arjen taitojen kursseja vangeille ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen asiakkaille.

– Emme ehtineet tehdä edes esitteitä, koska kysyntä suorastaan räjähti. Sana oli levinnyt puskaradion välityksellä vankiloihin. Vedimme jo syksyllä 2012 muutamien vankiloiden kanssa pilottikursseja, joista saimme arvokasta kokemusta, Marttaliiton hankekoordinaattori **Päivi Käsälä** kertoo.

Tähän mennessä martat ovat ehtineet pitää noin 380 Arki sujuvaksi-kurssia vangeille eri puolilla Suomea. Vetäjinä ovat kotitalousneuvojiksi koulutetut ammattilaiset.

Kurssi tarjoaa vangeille eväitä selvitä arjesta siivissä. Arjen taitojen opettelu on osa vankiloiden kuntoutusta, jolla yritetään saada vangit elämään tuomionsa jälkeen rikoksetonta elämää.

Osa kurssille tulevista on laitostunut istuttuaan vankilassa useita vuosia.

– Minulle tulee usein mieleen **Tellervo Koivisto**, joka sanoi tullessaan uusavuttomaksi oman linna-reissunsa aikana. Näin voi käydä vangeillekin, Hilikka Huttunen pohtii.

Kokkauksen lisäksi kurssilla opetellaan järkevää raha-asioiden hoitoa, siivousta ja kodinhoitoa. Valtaosalla vankilaan joutuneista on raha-asiat solmussa. Monilla on velkojat kintereillä, osa on tottunut käyttämään rikoksilla tehtyä rahaa holtittomasti.

TUNGOSTA KURSSEILLE

Päivi Käsälän mukaan useimmat kurssien vetäjistä eivät ole koskaan käyneetkään vankilassa. Siitä huolimatta kaikki on mennyt hyvin.

Martoilla on yli 15 vuoden kokemus Arki sujuvaksi-kurssien vetämisestä mielenterveys- ja päihdekuntoutujille. Elämäkokemus, ihmissuhdetaidot, laaja sydän ja vuosittainen koulutus auttavat pärjäämään vankien kanssa.

– Vangit ovat haastava kohderyhmä. Valtaosalla on päihdeongelma. Monella on keskittymis- ja oppimisvaikeuksia. Ryhmät on yritettävä pitää pieninä. Se on vaikeaa, koska kurssille on kova tunku. Jos joku kurssilainen on sairas, ovella saattaa olla innokas tulija karkkymässä, josko pääsisi tilalle.

Vankien antama palaute kurseista on ollut pelkästään myönteistä. Moni sanoo nauttaneensa yhdessä tekemisestä ja syömisestä. Tosin se voi vaihtaa opettelua.

– Kurssilla voi olla vankeja, joille ruoan tekeminen ja yhdessä syöminen ovat uutta ja ennen kokemattomaa. Monien perheissä ja lapsuudenkodeissa ei ole kokattu tai syöty yhteisen pöydän ääressä, Päivi Käsälä sanoo.

Marttojen on helppo tulla ulkopuolisina vankiloihin.

– Vangit tietävät, että emme vahdi tai raportoi heistä. Emme syytä heitä rikoksista. Meitä pidetään usein jonkinlaisina vara-aitteina. Osa uskottuu ja kertoo huoliaan meille, Hilikka Huttunen toteaa.

UKKELIT KASAAN JA TÖIHIN

Vuonna 1881 käyttöön otetun Sörkan vankilan käytävät ovat pitkiä ja mutkikkaita. Saattajana oleva

”Monen vangen lapsuudenkodissa ei ole syöty yhteisen ruokapöydän ääressä.”

vartija ehtii avata monta lukittua ovea ennen kuin Hilikka Huttunen pääsee Sörkka-yhteisöksi kutsutulle päihdeettömälle osastolle. Täällä pidetään tämän päivän koulutus.

Opettaja on tavannut ryhmän jo kahdesti. Nyt on vuorossa viimeinen kurssikerta.

– Tämä on oikein eliittikurssi. Osallistujat ovat hyvin motivoituneita ja aikaansaavia, Hilikka Huttunen kehuu.

Puheet pitävät paikkaansa. Kun hän saapuu muutamaa minuuttia myöhässä Sörkka-yhteisön keskushalliin, kuusi miestä pomppaa tuoleista ylös.

– Hei, me ollaan jo odotettu sua, missä olet ollut? he kyselevät yhdestä suusta.

Ihan vielä ei päästä aloittamaan.

– Marttojen raamattu unohtui. Saaks mä mennä hakemaan sen sellistä? **Jari** kysyy. Hän tarkoittaa marttojen *Kokataan kotona*-keittokirjaa.

– Ehtiiks vielä käydä tupakilla? pari kurssilaista tiedustelee.

– Nyt ukkelit kasaan, pitää päästä töihin, Hilikka Huttunen kommentaa ja kertoo päivän menneen.

– Viimeisen kurssikerran kunniaksi tehdään vähän juhlavampaa viikonloppuruokaa, aurajuustolla ja persikoilla täytettyjä lihamurekekäärleitä, perunaa, punaista kastiketta, kaalisalaattia ja pannurieskoja.

Dima viittaa ja pyytää puheenvuoroa.

– Eiks voitaisi tehdä vanhan liiton ruskeaa kastiketta? Sellainen maistuu niin hyvältä, ihan kuin anoppilassa söisi.

Hilikka Huttuselle vanhan liiton soosi sopii.

– Kaali on hyvää ja sitä on edullisesti saatavilla ympäri vuoden. Kaali kannattaa raastaa juustohöylällä ja kaataa silpun päälle hetkeksi kiehuva vettä, niin se pehmenee, hän selvittää.

Jälkiruoka on omenapiirakkaa.

– Tehdään piirakalle kaveriksi vaniljakastiketta. Piirakka kannattaa valmistaa samantien kaksinkertainen annos. Tiedän teidän ruokahalunne ja ei se mikään pieni meikäläiselläkään ole, Hilikka Huttunen ohjeistaa.

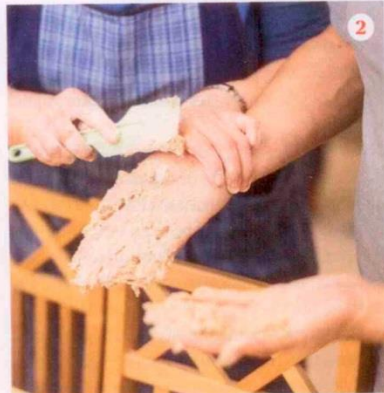
VANGEILLA EI OLE RUOKA-ALLERGIOITA

Useimmissa vankiloissa martat saavat tuoda ruokatarpeet mukanaan. Sörkassa raaka-aineet on tilattava vankilan henkilökunnalta.

– Joskus vähän ihmettelen, olisiko meikäläisen hankkima ruokakassi turvallisuusriski. Mutta periaatteessa on toki mahdollista, että sen kautta vankilaan voitaisiin kuljettaa kiellettyjä aineita, Hilikka Huttunen sanoo.

Muun muassa hiivaa ei vankiloissa saa jättää vankien käyttöön turvallisuussyistä. Pelkona on, hiiva käytetään kiljun tekemiseen.

Hilikka Huttunen on pannut merkille, että rikostaustaiset poikkeavat muusta väestöstä siinä, että heillä ei juuri ole ruokarajoitteita.

MARTAT JA VANGIT

ARJEN TAIDOT HALTUUN

- Marttaliiton yhteistyö Rikosseuraamuslaitoksen kanssa alkoi vuonna 2012, kun vankilasta vapautuville vangeille sekä yhdyskuntaseuramustoimistojen asiakkaille haluttiin järjestää arjen taitojen kursseja.
- Vuonna 2013 toiminta levisi jo ympäri Suomea. Tähän mennessä kursseja on pidetty noin 380. Viime vuonna yhteistyökumppaneina oli 16 vankilaa ja 3 yhdyskuntaseuramustoimistoa, ja uusia on tulleet toimintaan mukaan. Vetäjinä ovat kotitalousneuvojiksi koulutetut ammattilaiset ja rahoittajana Raha-automaattiyhdistys, marttajärjestö sekä eri yhteistyötahot.
- Arjen taitojen opettelulla yritetään saada vangit jatkamaan tuomionsa jälkeen rikoksetonta elämää.

-Vangeilla ei ole allergioita ja ruoka-aineherkyyksiä. Se on kummallista, kun ajattelee kuinka paljon niitä on nykyisin muilla.

EI KAI TÄÄLLÄ OLE VARKAITA?

Sitten on työnjaon vuoro.

-Mä apus keitän perunat, Jari huikkaa.
-Just joo, et varmaankaan. Kuka teki viimeksi pääruoan? Hilikka Huttunen kysyy.

Alle minuutin neuvottelun jälkeen tehtävät on jaettu.

-Ja ei ku hommiin!

Täällä ei tarvitse käskeä ruoanlaittajia pistämään hiuksia ponnarille, opettaja naureskelee.

-Eihän me mitään tyttöjä olla, Tino huomauttaa ja sivelee kaljuksi ajeltua päätänsä.

Osaston pienehkössä keittiössä hommat lähtevät käyntiin vauhdilla. Hilikka Huttunen neuvoo pääruokavastaavia Jaria, vankikavereiden kesken Mossea, ja Tinoa panemaan korppujauhot kylmään, ei kuumaan veteen.

Mosse sekoittaa korppujauhot, sipulit ja mausteet jauhelihaan ja alkaa ponnekkaasti vaivata.

-Äitee, tuu kattoon onko tää hyvää.

-Joo kyllä on, mutta älä pane liikaa nestettä, jotta mössöstä ei tule liian löysää.

Dima on omenapiirakkaryhmässä. Jauhot ovat hukassa.

-Hei missä on jauhot? Ei kai täällä ole varkaita, hän hekottaa.

Hilikka Huttunen muistaa, että jauhot ovat henkilökunnan huoneessa lukkojen takana, josta ne pitää hakea.

-Täällä on myös niitä, joilta jauhojen mittaaminen sujuu oikein hyvin, huumeidierin kokemusella nimittäin, vankitoverit vinoilevat toisilleen.

Lihakääröt ja omenapiirakka kypsyvät uunissa. Perunat ovat kiehumassa. Opella ja pojilla on hetki aikaa istua.

-Hilikka on paras äiti, Mosse sanoo.

-Minä ottaisin Hilkan vaimokseni, mutta kun olen jo naimissa enkä viitsi ryhtyä Auervaraksi. Siitä kun joutuu vankilaan, Dima veistelee.

Osa kurssilaisista ei ole aikaisemmin tehnyt mitään keittiössä.

-Vaimo kun on tehnyt kaiken, mutta nyt ei ole enää vaimoa. Pitää opetella itse, kahdeksatta kertaa vankilassa oleva Mosse sanoo.

"Vangille voi käydä kuten presidentin rouvalle, joka ei osaa tehdä arkisia asioita itse."

"Hei, missä on jauhot. Ei kai täällä ole varkaita?"

1 Sörkkä-yhteisön osastolla kasvavat vankilan ainoat viherkasvit. Viherpeukalo Tommy on kasvattanut siemenistä komean chilipuskan.

2 Annas kun äitee auttaa. Hilikka Huttunen on monelle vangille varaäiti.

3 Hilikka Huttunen syö yhdessä kurssilaisten kanssa. Vankilassa ei nirsoilla. Mossen ja Tinon lautasilta lihakäärileet katoavat alta aikayksikön.

4 Elämä vapaudessa houkuttaa, mutta myös jännittää. Vapauduttuaan Mosse joutuu ensimmäistä kertaa hoitamaan kotihommat itse.

Itä-Suomesta kotoisin oleva Dima jutustelee Hilikka Huttunen kanssa oopperasta. Hän on käynyt useita kertoja Savonlinnan oopperajuhlilla.

Opettaja jakaa palautelomakkeet täytettäväksi. Lopuksi jaetaan kurssitodistukset.

-Vau. Tää on mun eka todistus 42 vuoteen. Se pitää kehystää ja ripustaa sellin seinälle, Mosse toteaa.

-Kuule Hilikka, tulisit tänne viikoksi pitämään kurssia. Ottaisit oman sellin ja kokattaisiin yhdessä, vangit ehdottavat.

Viimeisen kurssikerran päätteeksi tunnelma on vähän haikaa.

Vartija lukitsee osaston oven. Sörkkä-yhteisön jäsenet jäävät keskenään viettämään alkanutta viikonloppua.

Hilikka Huttunen huikkaa näkemisiin tutuksi tuleelle vartijalle. Hän palaa pian pitämään uutta kurssia Sörkkään.

-Vankilatyön myötä olen myös alkanut pohdita, onko nykyinen rangaistusjärjestelmä järkevin mahdollinen.

-Totta kai väärin tehdystä pitää rangaista, eikä vankila saa eikä voi olla mikään huvimaja, mutta olisiko joihin rakentavampia tapoja kuin istuttaa ihmisiä suljetussa laitoksessa, hän pohtii.

-Kaiken lisäksi se tulee yhteiskunnalle kalliiksi. Yksi vanki maksaa vuodessa kahden vuoden palkkani.

Hilikka Huttunen sanoo olevansa hämmästynyt luku- ja kirjoitustaidottomien vankien määräästä.

-Ei ole lainkaan tavatonta, että kursseilla on vanki, joka ei pysty lukemaan ruoka-ohjeita ja mitä pussin tai purkin kyljessä lukee. Ja nämä ovat periaatteessa peruskoulun käyneitä kansalaisia, Hilikka Huttunen sanoo.

-On aika vaikea sopeutua normaaliyhteiskuntaan, jos aikamiehenä ei pysty edes bussiaikatauluja lukemaan. Viimeistään vankilassa pitäisi kaikki opettaa lukemaan ja kirjoittamaan. ■

Sami kertoo innostuneensa etenkin leipomisesta niin paljon, että aikoo pyrkiä kondiittoriksi vapauduttuaan. Sörkan keittiössä hän on taiteilut hiljattain kinuski-vaniljakreemitäytetäkän.

-Ja edellisellä kurssikerralla tehtiin karjalanpiirakoita. Aika harva osaa nykyisin.

Uunista tuleva omenapiirakan tuoksu keskeyttää jutustelun. Piirakkavastaava Dima on unohtanut vahtia leipomuksen kypsymistä.

-Luulisi tuolla klyyvarilla haistavan, koska piirakka on valmis, muut huomauttavat Dimalle.

Omenapiirakka ei ole ehtinyt kärehtää. Perunat alkavat olla kypsiä.

-Ehtiiks vielä tupakalle?

ENSIMMÄINEN TODISTUS 42 VUOTEEN

Syömisessä ei aikailla. Lihakäärileet häviävät parempiin suihin alta aikayksikön.

Heti kun lautaset ovat tyhjiä, osa sääntää tupakalle, osa tiskaamaan ja osa keittämään kahvia. Tähteeksi on jäänyt ainostaan pari perunaa ja kaalisalaattia.

-Näiltä pojilta sujuu ripeästi niin kokkaaminen, syöminen kuin siivoaminenkin. Harvassa ryhmässä muurien ulkopuolella olen tällaista ponnekkuutta nähnyt, Hilikka Huttunen kehuu.

Keittiö onkin nopeasti siisti. Tiskipöytä kiiltää ja likaisia astioita ei ole missään. On aika huokaista ja juoda vielä kahvit.